

§ 16. Сучаснае мастацтва — мастацтва будучыні

Сёння мастацтва, ідучы ў нагу з часам, імкнецца захаваць сваю запатрабаванасць. Мастакі мадэлююць рэальна-віртуальную прастору, у якой чалавек сутыкаецца з непазнанымі гранямі рэчаіснасці.

Постмадэрнізм: «новая гульня» ў мастацтве. Экстраардынарныя, яркія формы творчасці, якія прыйшлі на змену мадэрнізму, кардынальна змянілі ўяўленні сучаснікаў пра мастацкую культуру. Чалавека больш не здзіўлялі ў мастацтве новыя тэхнікі, апавядальныя карціны і звышрэальныя выяўленчыя сюжэты. Публіка чакала незвычайных прыёмаў пазнання мастацтва — дынамічных, непрадказальных, але ў той жа час даступных. Дзверы ў віртуальную рэальнасць расчыніў *постмадэрнізм* — сукупнасць неардынарных мастацкіх ідэй другой паловы XX — пачатку XXI стагоддзя. У аснове ўсіх мастацкіх кірункаў постмадэрнізму ляжаў гульнявы пачатак. Творы мастацтва выклікалі жаданне дадумаць, утойвалі загадкі. Мастакі прапаноўвалі глядачу сабраць фрагменты пазла, якіх не хапала...

Першым кірункам, прадстаўнікі якога выказалі сваё стаўленне да сучаснага прадметнага свету, быў *поп-арт* (папулярнае мастацтва). Народжаны ў рэкламе, поп-арт меў на мэце ўздзеянне на свядомасць чалавека. Дзякуючы *прыёму тыражавання* бутэлька кока-колы, кансервавая бляшанка, партрэт каралевы Вялікабрытаніі павінны былі запомніцца адразу і як мага большай колькасці людзей.

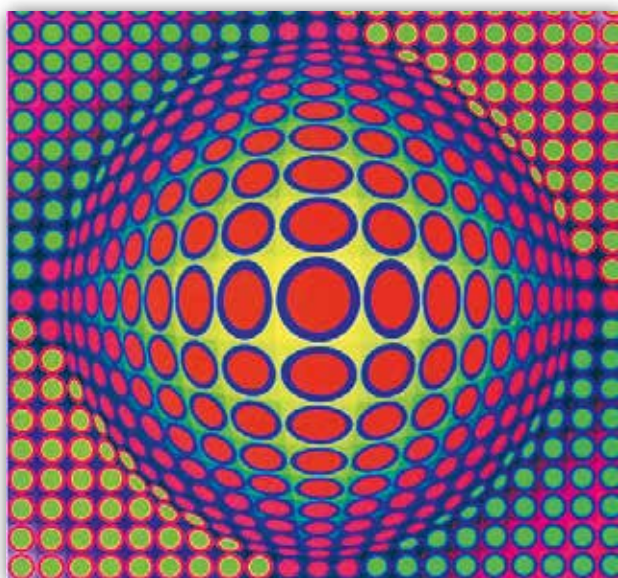

Чаму вы думаеце, што ўзгорак або дрэва
больш прыгожыя, чым газавая помпа?

Эндзі Уорхал

Амерыканскі мастак *Эндзі Уорхал*, напрыклад, праецыраваў выяву з фотаздымка на палатно, а затым узнаўляў яе ў дакладнасці — лінія за лініяй, штрых за штрыхом. Падрыхтаваны ім трафарэт служыў асновай мастацкага твора. У *работе «Мэрылін Манро»* твар кіназоркі сярэдзіны мінулага стагоддзя шаблонна паўтараецца, утвараючы рады жывапісных плям. Змяняецца толькі колеравая заліўка, а вобраз кінаактрысы застаецца нязменным. Ён паўстае як на здымку — то на фотакартцы, то на негатыве...

Іншымі спосабамі ўздзейнічалі на свядомасць чалавека прадстаўнікі *оп-арта* (аптычнага мастацтва). З дапамогай ліній і супастаўлення колеравых плям або форм яны стваралі «прывідныя» вобразы. Глядачу здавалася, што плоская выява трохвымерная, што яна мае выгнутую паверхню, перамяшчаецца, верціцца, пульсуе, расце... У *кампазіцыі «Вега-200»* французскага мастака

Віктор Вазарэлі. Bera-200
(1968 г.)

Віктора Вазарэлі глядач бачыць не проста размешчаныя ў вызначаным парадку геаметрычныя фігуры, а карцінку, якая рухаецца. Здаецца, што шар на вачах вырастае з плоскасці і вось-вось пакоціцца на гледача.

Як вы лічыце, які з гэтых двух кірункаў — поп-арт або оп-арт — развіваў ідэі авангардыстаў пачатку XX стагоддзя? Пацвердзіце свой адказ мастацкімі прыкладамі.

Відовішчнае мастацтва, або Мастацтва для ўсіх. Мастацтва постмадэрнізму мела відовішчны характар. Розныя прадстаўленні, падрыхтаваныя мастакамі загадзя або прыдуманая імгненна па патрабаванні публікі, уяўлялі сабой сапраўдныя шоу. Аўтары забавлялі гледача, звяртаючыся пры гэтым і да класічных, і да сучасных прыёмаў сцэнічнага дзейства. Для перадачы эмоцый у адных выпадках выкарыстоўвалася мова пластыкі цела, у іншых — мова выяўленчага мастацтва. Але кожны элемент у інсцэніроўцы набываў сімвалічнае гучанне.

Цікавы факт

Лічыцца, што аўтарам першага перформанса стаў амерыканскі кампазітар Джон Кейдж. Падчас сваёй кампазіцыі «4'33''» («4 мініуты 33 секунды цішыні») ён сядзеў за раялем і не выдаў ніводнага гуку...

Адным з кірункаў «мастацтва дзеяння» стаў **перформанс**. Перформанс з'яўляецца стихійнай гульнёй, да ўдзелу ў якой прыцягваецца маса людзей. Гэта спланаванае мерапрыемства, якое мае сцэнарый. Кіруе ім «рэжысёр», а публіка выступае ў ролі актёраў. Хоць перформанс уяўляе сабой тэатралізаванае дзеянне, ён адрозніваецца ад тэатральнай пастаноўкі ў яе

класічным разуменні. Сцэнай можа быць любая пляцоўка — бульвар, гарадская плошча або нейкае памяшканне, зусім не прыстасаванае для выступлення акцёраў. Часам нават складана акрэсліць межы прасторы, у якой разыгрываецца прадстаўленне. Пачынацца яно можа ў адным горадзе, а завяршацца ў іншым.

Розным бывае і характар «сцэнак»: ад драматызацыі да іроніі і насмешак. Кожны аўтар выразна вызначае ідэю і спрабуе рэалізаваць яе з дапамогай непадрыхтаванай публікі. Напрыклад, нямецкі мастак *Ёзэф Бойс* на адной з выставак сучаснага мастацтва ў Касэлі (Германія) палажыў пачатак *акцыі «7000 дубоў»*. На вуліцах горада былі раскіданы каменныя пліты, замест кожнай з якіх людзям прапаноўвалася пасадзіць дуб. Так майстар хацеў упрыгожыць горад.

Змяніць прастору, зірнуўшы на яе вачыма мастака, імкнуліся майстры *інсталляцый* (англ. *installation* — устаноўка, мантаж). Выкарыстоўваючы разнастайныя прадметы для трансфармацыі асяроддзя ў мастацкую прастору, яны змянялі свет згодна з патрабаваннямі часу. У адной кампазіцыі мастакі прымянялі розныя тэхнікі мастацтва — і жывапісныя, і графічныя, і пластычныя. Часам сумяшчаліся нават сродкі выразнасці няроднасных відаў мастацтва, напрыклад жывапісу і кіно.

Ёзэф Бойс. 7000 дубоў (пачатак акцыі — 1982 г.)

Дзівосным праектам стала інсталяцыя амерыканскага мастака *Тайры Гайтана* ў Дэтройце (ЗША), вядомая пад назвай *«Хайдэльбэргскі праект»*. Мноства занябаных дамоў, старых і непрыкметных, майстар упрыгожыў з дапамогай плакатаў, шылд, цацак, трохвымерных выяў, роспісаў. Кожны дом атрымаў сваё «ўбранне» і стаў красавацца перад «суседам».

Тайры Гайтан.
Хайдэльбергскі праект
у Дэтройце, ЗША
(фрагмент) (1986 г.)

Успомніце з урокаў мастацтва, майстры якіх мастацкіх кірункаў прымянялі ў сваёй творчасці падручныя матэрыялы.

Скульптура і асяроддзе: новыя формы дыялогу. Сваю звычайную форму паступова губляе і манументальная скульптура. Замест добра прапрацаванага сілуэта і адпаліраванай фактуры на гарадскіх плошчах, вуліцах, у парках «вырастаюць» невыразныя фігуры. Зліваючыся з навакольным асяроддзем, яны выглядаюць незвычайна, але ў той жа час неназойліва — быццам заўсёды былі яго арганічнай часткай.

Эрэмія Грыгорску.
Помнік паэту Міхаю
Эмініску ў Анешці,
Румынія (2000 г.)

У створаным скульптарам *Эрэміяй Грыгорску помніку румынскаму паэту Міхаю Эмінеску ў горадзе Анешці тонкай «ніткай» абведзены партрэтны вобраз. Скульптура нагадвае графічны накід. Майстар вытанчана адлюстроўвае авал і рысы твару, прычоску паэта, быццам выкарыстоўвае пяро і туш. Гэты вобраз, які спантанна ўзнікае ў перспектыве вуліцы, гэтак жа хутка раствараецца ў наваколлі. Партрэт нібы замяняецца двума дрэвамі з магутнымі стваламі, перапляценне галін якіх утварае натуральныя прыродныя формы.*

Размытасць, няпоўная прапрацоўка формы вобраза з'яўляюцца галоўнымі характарыстыкамі манументальнай постаці вандроўніка ў скульптуры *Бруна Каталана*. Але менавіта прыём «сцірання» фігуры дазваляе святлопаветраным патокам свабодна праходзіць скрозь скульптуру. Нібы іншаземец, які ўзнік невядома адкуль, па марской роўнядзі ступае Ван Гог. Здаецца, што мастак з мінулага, сам не ўсведамляючы таго, крочыць скрозь стагоддзі, несучы чамадан з сакрэтамі свайго майстэрства будучым нашчадкам. Яго вобраз, як няпоўная праекцыя камп'ютарнай карцінкі, можа вось-вось знікнуць, пакінуўшы толькі ўспамін пра веліч творцы.

Бруна Каталана.
Вялікі Ван Гог з
серыі «Вандроўнікі
(Падарожнікі)»
(2013 г.)

Як вы лічыце, якую ролю сучасныя прыёмы мадэлявання скульптурных вобразаў адыгрываюць ва ўзаемадзеянні з навакольным ландшафтам?

Мастацкая творчасць і тэхналогія: арт-аб'екты. Сучаснай формай мастацкай творчасці, у якой у адно зліліся традыцыйныя сродкі мастацкай выразнасці і тэхнічныя навінкі, з'яўляюцца *арт-аб'екты*. Некаторыя з іх нагадваюць скульптуру, другія паходзяць на збудаванні дойлідаў, трэція ўвогуле знаходзяцца на мяжы мастацтва і навукова-тэхнічнай прадукцыі.

Жаўме Пленс.
Дом ведаў
(2008 г.)

Па сваёй прыродзе арт-аб'екты мабільныя. Большасць з іх не мае прывязкі да канкрэтнай мясцовасці і можа экспанаватца ў розных краінах і рэгіёнах. Але для раскрыцця мастацкай ідэі, закладзенай творцам, у некаторых выпадках патрабуюцца пэўныя ўмовы: кожны арт-аб'ект павінен выстаўляцца ў адпаведным па духу асяроддзі. Так, напрыклад, *арт-аб'ект «Дом ведаў» Жаўме Пленса* ў вобразе думачага чалавека будзе дарэчы непадалёк ад бібліятэкі або ўніверсітэта. Фігура, што сядзіць пагружаная ў свой унутраны свет, невыпадкова пазбаўлена твару. У адрозненне ад помніка герою, мастак не ставіў мэту адлюстраванне рэальнага чалавека. Ён імкнуўся, наадварот, абстрагавацца ад матэрыяльнай формы і засяродзіць увагу на духоўнай «абалонцы» думачага асобы. Таму фігура мысліцеля здаецца лёгкай, бязважкай і нагадвае павуціну з літар лацінскага алфавіта.

Успомніце вядомыя вам творы мастацтва, якія можна назваць арт-аб'ектамі. Па якіх прыкметах вы вылучылі менавіта гэтыя мастацкія творы?

У мастацкай культуры канца XX — пачатку XXI стагоддзя акрэсліліся шляхі развіцця сучаснага мастацтва. З дапамогай прывабнай формы мастакі імкнуліся зрабіць яго папулярным. Мастацтва набыло характар эстэтычнай акцыі, якая заяўляла аб непаўторнасці творчага почырку майстра.

Пытанні і заданні

1. Пазнаёмцеся з творамі мастацтва постмадэрнізму на старонках параграфа і на кампакт-дыску. Якое ўражанне яны зрабілі на вас? Падумайце, чаму мастакоў-постмадэрністаў называлі правакатарамі.

2. У змяненні аблічча гарадской прасторы важную ролю сёння адыгрываюць велізарныя святлодыёдныя экраны, устаноўленыя на фасадах будынкаў. Называюць іх *медыяфасадамі*. У вячэрні і начны час ілюзорныя выявы на вялікіх плоскасцях і выгнутых паверхнях сцен трансфармуюць вобразы будынкаў, надаючы ім новыя характарыстыкі. Якія якасці, на ваш погляд, набыла архітэктура дзякуючы медыя-фасадам?

Творчая майстэрня

3. Адным з кірункаў сучаснага дойлідства з'яўляецца *зялёная архітэктура*, або *экаархітэктура*. Нягледзячы на сваю назву, пабудовы гэтага кірунку неабавязкова маюць азялененыя зоны. Але яны заўсёды экалагічныя. Правядзіце даследаванне на тэму «Зялёная архітэктура». У працэсе даследавання знайдзіце адказ на пытанне пра галоўнае прызначэнне архітэктуры гэтага кірунку. Прапануйце арыгінальную ідэю свайго праекта.

§ 17. Мастацтва Беларусі мяжы тысячагоддзяў

Для мастацтва Беларусі мяжа XX—XXI стагоддзяў стала часам самавызначэння. Пасля доўгіх гадоў дзеяння савецкай цензуры беларускія майстры нарэшце адчулі свабоду творчасці. Адаючы перавагу неардынарным наватарскім рашэнням або захоўваючы вернасць шматвяковым традыцыям мастацтва, айчынныя мастакі праслаўлялі беларускую дзяржаву.

Вобразы-сімвалы новай эпохі: архітэктура. Подых постмадэрнізму ўскалыхнуў творчую ініцыятыву беларускіх дойлідаў. Стройнае, упарадкаваная гарадская прастора стала нечакана мяняцца, то адпраўляючы гледача ў гістарычнае «вандраванне» па зведаных мясцінах, то, наадварот, адсылаючы ў тэхналагічную будучыню. У архітэктурных кампазіцыях пачалі акцэнтавацца формы, якія нараджаюць асацыятыўныя вобразы. Вежавыя абрысы навявалі ўспаміны пра абарончыя збудаванні мінулага. Вобразы караблёў, самалётаў сцвярджалі каштоўнасць тэхнагеннай цывілізацыі. Арганічныя матывы выяўлялі глыбокую пашану да прыроды.

Шырокае развіццё ў архітэктурным праектаванні атрымала спартыўная тэма. Вобраз кожнага спартыўнага аб'екта ўтрымліваў сімвалічнае ўказанне на прыналежнасць збудавання да вызначанага профілю. Напрыклад, у аснову вобраза *спартыўнага комплексу «Мінск-Арэна»* была пакладзена стылізаваная форма хакейнай шайбы. Кругавы матыв стаў асновай кампазіцыйнага